

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

אייר, תשע"ה

בס"ד

אצרת מולחן האפ"ר

איגרת מס' 4 – תשע"ה

אל: המחנכים להיסטוריה בחמ"ד
מאת: בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

הנדון: בחינה לדוגמא – לימודי היסטוריה בחמ"ד

באיגרת זו מתפרסמת לראשונה בחינה לדוגמא המותאמת למבנה הבחינה המתחדש (בהיקף של 1.4 יח"ל)¹ ולמסמך תכנית הלימודים החדשה המותאמת לעקרונות הרפורמה.

השאלות המופיעות בבחינה לדוגמא מתמקדות בשלב זה בתכנית הלימודים הנלמדת בכיתה י' בנושא – מסורת ומורנה בתולדות העמים ובתולדות ישראל (למעט שאלה מס' 6) משום החשיבות וההכרח לכתוב תשובון לבחינה המתבסס על ספרי הלימוד הקיימים עתה. היות וכך, הבחינה כוללת את הפרקים ראשון, שני ורביעי. שימו לב כי בבחינת הבגרות יכולות להופיע שאלות מנושאים נוספים בפרקים הללו. בבחינה לא נכלל הפרק השלישי העוסק בנושאים הנלמדים בכיתה י"א. אנו נפרסם דוגמאות לשאלות לפרק השלישי עם פרסום ספרי הלימוד החדשים. איננו מתחייבים לניסוחים המופיעים ב'בחינה לדוגמא' באופן מדויק. השאלות מנוסחות בלשון זכר מטעמי נוחות בלבד. הן מופנות באופן שווה לתלמידים ולתלמידות.

¹ קישור למבנה בחינת הבגרות החדשה המופיע בחזור המפמ"ר: [חזור המפמר תשעה](#)

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

לבחינה מצורף תשובון והפניות לעמודים הרלוונטיים בשני ספרי הלימוד המאושרים לשימוש בכיתה י" (למעט שאלה 6).

התשובון נכתב על דרך ההרחבה וכולל אפשרויות שונות, גם אם הן כתובות רק באחד הספרים. אין התלמיד נדרש לדעת או לענות את כולן, אלא רק על פי הנדרש בשאלה ועל פי ספר הלימוד המאושר ממנו למד. בפרק הרביעי 'לב לדעת' בשאלה בו נדרש התלמיד לבחור דמות, יתכן ותוזכר דמות המופיעה רק בספר לימוד אחד. יכולת הבחירה של התלמיד לא תיפגע מאחר ונקפיד גם על הבאת דמות המופיעה רק בספר הלימוד השני. יש להנחות את התלמידים ולהסב את תשומת לבם לכך.

חשוב להדגיש כי הבחינה לא עברה עריכה לשונית ובקרה טסטולוגית.

נשמח להארותיכם הבונות בקישור הבא : [הארות לבחינה לדוגמא](#)

להלן שיקולי-הדעת שהנחו אותנו בתהליך חיבור שאלות הבחינה :

1. שילוב של תולדות עם ישראל והיסטוריה כללית בחלק משאלות הבחינה.
2. שילוב ההיסטוריה של יהודי אירופה, ארה"ב וארצות האסלאם בחלק משאלות הבחינה.
3. שאלות המתייחסות למיומנויות ולעקרונות ההוראה של תכנית הלימודים החדשה, כמו לימוד נושאי תוך התמצאות כרונולוגית, ניתוח מקורות, הפעלת כישורי חשיבה ולמידה משמעותית ברוח לב לדעת.
4. יש שאלות המבקשות התייחסות לרוחבו של נושא ידע משמעותי ויש שאלות על נושאים ספציפיים.
5. שאלות/סעיפי שאלות הדורשות מן התלמיד מיומנויות מסוגים שונים ורמות קושי שונות.

ברכת תודה מעומק הלב לשותפותיי בכתיבת הבחינה - המדריכות טובה ספיר, מרים אנגלמן ואביטל חגי על המסירות והמקצועיות.

בהצלחה רבה!

בלהה גליקסברג

מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

בחינה לדוגמא - היסטוריה חמ"ד:

פרק ראשון (40 נקודות):

יש לענות על 4 שאלות מתוך 1-6.
לכל שאלה 10 נקודות.

1. הוגי הדעות של הנאורות שאפו לעצב מחדש את דמות האדם ולשנות את פני החברה לטובת האדם. הצג שני מאפיינים של הנאורות. הסבר את השפעתו של מאפיין אחד שהצגת על אחד מבין שני האירועים ההיסטוריים הבאים: המהפכה האמריקאית או המהפכה הצרפתית.
2. בחר אחת מהתנועות האידיאולוגיות המודרניות הבאות - ליברליזם או סוציאליזם. הצג רעיון אחד של התנועה האידיאולוגית אותה בחרת, והסבר באמצעות דוגמא אחת את ההשפעה של אידיאולוגיה זו על שינוי חברתי או פוליטי בקרב עמים או קבוצות במאות ה-19-20.
3. הצג שני גורמים שהביאו לשינוי במצבם המשפטי של היהודים באחת ממדינות אירופה או באחת מארצות האסלאם בסוף המאה ה-18 ובמהלך המאה ה-19. הצג גורם אחד שערכ את השינוי במצבם המשפטי של היהודים במדינה אותה בחרת.
4. תנועת ההשכלה היהודית לבשה צורות שונות במערב אירופה, מזרח אירופה ובארצות האסלאם. הצג מאפיין מיוחד לכל אחת מתנועות ההשכלה בארצות אלו, והסבר את הגורם לייחוד זה (סה"כ 3 מאפיינים מיוחדים ו-3 הסברים).
5. הצג שתי דילמות עמן התמודד הרב ריינס במסגרת פעילותו בתנועה הציונית. הסבר את הכרעתו באחת משתי הדילמות שהצגת.
6. הישוב היהודי בסוף המאה ה-19 ועד מלחמת העולם הראשונה נע בין מסורת וקידמה. הסבר את השינוי שעבר הישוב היהודי באחד התחומים הבאים: צורות התיישבות, פרנסה, שפה ומבנה חברתי. ציין שני נושאים שבהם התקיימה מחלוקת בין קבוצות שונות בישוב, והצג טיעון של שתי קבוצות באחד הנושאים (סך הכול שני טיעונים).

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרק שני (15 נקודות):

יש לענות על שאלה אחת מתוך 7-8.

7. תמורות בחינוך היהודי במאות ה-18-19:

לפניך טבלה המתארת את מבנה תכנית הלימודים בבתי-ספר יהודיים בגרמניה במחצית השנייה של

המאה ה-19:

השנה	מס' שעות כולל	מס' השעות ללימודי יהדות	אחוז שעות לימודי יהדות
1853	240	94	39
1869	365	125	34
1873	366	118	32
1880	346	89	26
1889	329	65	21

(על פי מרדכי ברויאר, "חזון ומציאות בחינוך האורתודוקסי בגרמניה במאה ה-19", שנתון בר-אילן טז-יז (תשל"ט), עמ' 329)

א. עיין בטבלה והסבר מהי המגמה העולה מהטבלה שלפניך, ולאיזה תהליך בתולדות עם ישראל היא קשורה? נמק את תשובתך על פי הטבלה.

ב. לפניך תמונה של תלמידים יהודים בבית הספר של כ"יח בעיר תוניס בתוניסיה (1901). בצדי התמונה נוסף תרגום של השלטים המופיעים בתמונה.

בחר שני רכיבים המופיעים בתמונה, והסבר כיצד כל אחד מהם מלמד על חידוש שהונהג במסגרות החינוך של כ"יח, לעומת החינוך המסורתי היהודי שהיה נהוג בארצות האסלאם בתחילת המאה ה-20 (סך הכול שני חידושים).

מדינת ישראל

משרד החינוך

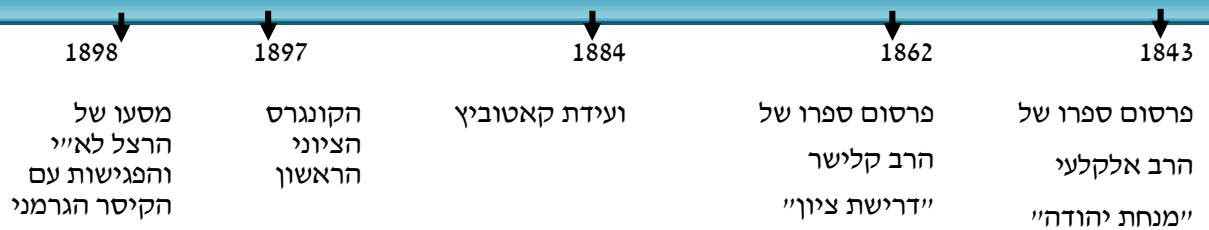
מנהל החינוך הדתי

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

8. הלאומיות היהודית:

- א. לפניך ציר זמן המתאר את התפתחות הלאומיות היהודית במחצית השנייה של המאה ה-19. בחר שני אירועים המצוינים על ציר הזמן והצג אותם. בתשובתך התייחס גם לסוג הלאומיות שאירועים אלו מבטאים (אתנית-היסטורית/ליברלית-אזרחית). הסבר את קביעתך.
- ב. הסבר מה היה החידוש בשני אירועים המצוינים על ציר הזמן, וכיצד הם מהווים שלבים בהתפתחות הלאומיות היהודית במחצית השנייה של המאה ה-19.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>
 כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרק שלישי:

יושלים לאחר שיצאו לאור ספרי הלימוד בנושא השואה ותולדות מדינת ישראל.

פרק רביעי (10 נקודות):

יש לענות על שאלה אחת מתוך שאלות 12-13.

12. תהליכי המיכון והתיעוש שהחלו במאה ה-18 חוללו שינויים המתאפיינים בתהליך של התחדשות מתמדת ונמשכים גם בימינו. כבר במאה ה-18 היו קבוצות שהשינויים הללו התקבלו אצלן באהדה בעוד שקבוצות אחרות גילו כלפיהן חוסר אהדה.

על פי מה שלמדת, הצג תגובה אפשרית, חיובית או שלילית, של שתי קבוצות באוכלוסייה לשינויים שהתחוללו בעקבות המהפכה התעשייתית. הצג את עמדתך ביחס לתגובות אלו. נמק את תשובתך.

13. לפניך חמש דמויות מתקופות שונות עליהן למדת בשיעורי היסטוריה: "הבן איש חי" (ר' יוסף חיים

מבגד), רש"ר הירש, החת"ם סופר, הבעש"ט, ר' חיים מוולוז'ין והרב יחיא קפאח.

כל אחת מן הדמויות הללו התמודדה עם המציאות בת זמנה ובחרה את דרכה הייחודית בהתאם להשקפת עולמה.

בחר דמות אחת. הסבר מדוע בחרת דווקא בדמות זו. הדגם את דרך ההתמודדות של הדמות שבחרת עם מציאות זמנה באמצעות פעולה אחת שעשתה.

הצג ערך אחד שעולה מדרכה או מפועלה של הדמות שבחרת. הסבר כיצד ערך זה בא לידי ביטוי בפועלה של דמות זו.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

תשובון:

פרק ראשון:

1. מאפייני הנאורות וביטויים במהפכות האמריקאית והצרפתית:

מאפיין של הנאורות	השפעתו על אירוע היסטורי	הסבר
ספקנות וחילון	המהפכה האמריקאית המהפכה הצרפתית	הפרדת הדת מהמדינה על פי החוקה האמריקאית. הפרדת הדת מהמדינה, ביטול הכנסיות והקמת "היכלי תבונה".
ידע	המהפכה הצרפתית המהפכות האמריקאית והצרפתית	האנציקלופדיה בצרפת / סלונים ספרותיים / ההשכלה ההמונית ששימשו גורמים חתרניים ומזרזים למהפכה הצרפתית. התפשטות רעיונותיהם של לוק ומונטסקיה בדבר הזכויות הטבעיות והפרדת הרשויות שהובילו למהפכות האמריקאית והצרפתית.
אינדיבידואליזם	המהפכות האמריקאית והצרפתית	הענקת זכויות אדם ואזרח בחוקה האמריקאית ובהצהרת הזכויות של צרפת. העיקרון " אין מיסוי ללא ייצוג" (הנובע מהאינדיבידואליזם) היווה אחד הגורמים המרכזיים למהפכה האמריקאית. השקפותיהם של הובס / לוק / מונטסקיה / וולטר /רוסו התפרסמו והשפיעו על התגבשות מבנה המשטר והמדינה במהפכות האמריקאית והצרפתית.
רציונליזם	המהפכות האמריקאית והצרפתית	התפיסה של האדם התבוני הרשאי לנהל את חייו ולהביע ביקורת על הסדרים החברתיים היוותה גורם מניע למהפכות האמריקאית והצרפתית .

מראי מקום לתשובה:

ואלה תולדות - עמ' 24-46
מסורת ומהפכות – עמ' 25-45

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

2. ליברליזם / סוציאליזם : רעיונות והשפעות

ליברליזם - רעיונות : חירות, זכויות אדם ואזרח, ריבונות היחיד על עצמו, עיקרון ההיזק.

שינויים :

- התפתחות דמוקרטית במשטרים באירופה (שוויון, חירות, בחירות כלליות, הכרעת הרוב, זכויות אדם ואזרח)
- מאבק השחורים לשוויון (ארה"ב)
- מאבק הנשים לשוויון (אנגליה וארה"ב)
- דה קולוניזציה (מדינות באסיה ובאפריקה)
- זכויות קבוצתיות למיעוטים לאומיים (אירופה)

סוציאליזם - רעיונות : שוויון כלכלי חברתי, זכויות חברתיות.

שינויים :

- התגבשות מפלגות פועלים שנאבקו בעד רווחת הפועלים (אירופה)
- הקמת האינטרנציונל השני – גוף המאגד את כל המפלגות הסוציאליסטיות בעולם (קביעת יום האחד במאי, הצגת דרישות לזכויות עובדים, שביתות והפגנות אלימות)
- מהפכה קומוניסטית - (ברוסיה) : ביטול הקניין הפרטי והעברת אמצעי הייצור לחברה.
- התפתחות התפיסה הסוציאל דמוקרטית במדינות המערב – השגת השוויון החברתי לפועלים באמצעות זכות הבחירה ולא באמצעות מאבק אלים.
- מדינת סעד - המדינה דואגת לצרכיהם החומריים של הנזקקים ביותר ומתערבת בכלכלה במידה מינימלית (בארה"ב).

מראי מקום לתשובה :

ואלה תולדות - עמ' 59-79
מסורת ומהפכות – עמ' 62-75

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

9

3. האמנציפציה באירופה ובארצות האסלאם:

גורמים:

- * ירידת השפעתה המפלגת של הדת הנוצרית/ ירידת כוחה השלטוני – הפרדת הדת מהמדינה.
- * הקולוניאליזם- המעצמות האירופאיות כבשו חלקים מצפון אפריקה מהאימפריה העות'מנית והחילו שם את הסדר המקובל באירופה, כולל האמנציפציה.
- (לדוגמה: תוניסיה- פרסום חוקת הביי שכללה תיקונים במעמד הלא מוסלמים (אך בפועל האפליה נמשכה) וכן הפיכתה ב-1881 למדינת חסות צרפתית, פרוטקטורט. בשנת 1910 פורסם צו שקבע כי יש לתת אזרחות צרפתית ליהודי תוניסיה בני 21 שנה ומעלה ששירתו בצבא).
- * יהודים שפעלו למען אחיהם בארצות המזרח- (למשל: באלג'יריה התפרסמה "פקודת כרמיה"- 1870 שהעניקה לכל יהודי אלג'יריה אזרחות צרפתית מלאה).
- פעילות משה מונטיפיורי במרוקו (כשהיהודים היו צפויים לפרעות, הוא השיג להם הגנה ושוויון זכויות).
- * הנאורות והתפתחות רעיונות הסובלנות והדמוקרטיה - בצרפת, בארצות צפון ומערב אירופה.
- * כיבושי נפוליאון והתפשטות רעיונות המהפכה הצרפתית – בארצות מרכז אירופה שנכבשו על ידי נפוליאון.
- * קונגרס ברלין שהפך את האמנציפציה לעקרון אירופי בינלאומי.
- * מספרם הקטן של היהודים – בארצות צפון אירופה.

גורם שעיצב את השינוי במצבם המשפטי של היהודים באחת ממדינות אירופה או ארצות האסלאם

- * הוויכוח על הזהות הלאומית של היהודית והגדרתם כקהילה אוטונומית נפרדת. בצרפת.
- * השבועה הנוצרית שחויבו להישבע נושאי המשרות הממשלתיות באנגליה.
- * ה"פקודה המחפירה" בצרפת.
- * האנטישמיות באלג'יריה שמנעה מתן אמנציפציה מלאה בתוניס ובמרוקו.
- * מהפכת "התורכים הצעירים" שגרמה ללאומנות כלפי היהודים בתורכיה.
- * תודעת הגויים כלפי היהודי-דעות קדומות ביחס ליהודים שהשתרשו במהלך דורות רבים של השפעת הכנסייה.
- בארצות מערב אירופה ומרכזה.
- * איחור בחדירת רעיונות הנאורות למדינה- רוסיה ומזרח אירופה
- * רצון להביא ליציאת יהודים מהמדינה- רוסיה

מראי מקום לתשובה:

ואלה תולדות - עמ' 211-193

מסורת ומהפכות – עמ' 181-171

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

1

4. ההשכלה היהודית מאפייניה וגורמיה

ההשכלה במערב אירופה: מכוונת להשתלבות בחברה הכללית / מביאה לחילון והתבוללות.

הגורם: הערצת התרבות הכללית והתפתחות הנאורות והמדעים בחברה הכללית / אפשרות לקבלת אמנציפציה אם היהודים יראו נכונות להשתלב.

ההשכלה במזרח אירופה: מתאפיינת בהדגשת התרבות והשפה העברית, מביאה לציונות / "השכלה מטעם".

הגורם: החברה הרוסית לא נתפסה כנאורה והיהודים לא חשו נחותים כלפיה / לא היה סיכוי לקבל אמנציפציה/ "השכלה מטעם".

ההשכלה בתימן: אינה מושפעת מתרבות חברת הרוב / מתאפיינת במחלוקת דתית כאשר שני הצדדים במחלוקת ממשיכים להיות נאמנים לדת ולמסורת.

הגורם: הרציונליזם וההשכלה יובאו על ידי נוסעים שהגיעו לתימן / המקום המרכזי שתופסת הדת היהודית משאירה את המחלוקת בגבולות ההלכה והמסורת היהודיים / התפיסה הרציונליסטית של הרמב"ם.

ההשכלה בארצות האסלאם: "מיובאת" על ידי המשכילים מאירופה ואנשי כ"ח / גורמת למחלוקת עם הרבנים המתנגדים לשינויים וחוששים מחילון.

הגורם: אין רצון לחקות את חברת הרוב המוסלמית אלא לקבל זכויות / לשפר מצב כלכלי/ השפעת האירופאים השולטים / פעילות חברת כ"ח.

מראי מקום לתשובה:

ואלה תולדות - עמ' 256-235

מסורת ומהפכות – עמ' 214-202

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

1

5. דילמות עמן התמודד הרב ריינס והכרעתו בהן :

דילמה א': האם לעזוב את התנועה הציונית לאור העלאת שאלת התרבות?

הכרעתו : להישאר בתנועה הציונית ולהקים סיעה דתית אשר תיאבק נגד המגמה של הסיעה הדמוקרטית שרצתה לעסוק בענייני תרבות ורוח בדרך חילונית.

מטרתו : לתרום לאווירה הדתית בתנועה הציונית או לפחות לחסום את הפגיעה שלה בדת .

דילמה ב': האם לתמוך בהרצל בהצעת אוגנדה או להצביע נגדה?

הכרעתו : נמנע. רוב התנועה הצביעה בעד. הסבר : הדאגה לגורל יהודי רוסיה בעת פוגרום קשיב (הצלת נפשות). הרב ריינס ראה את עיקר מטרתה של התנועה הציונית כמסייעת להציל יהודים .

(הדילמה של שיתוף פעולה עם הציונים החילוניים).

מראי מקום לתשובה :

ואלה תולדות - עמ' 349-347

מסורת ומהפכות – עמ' 283-281

6. תמורות בישוב היהודי :

השינוי שעבר הישוב היהודי באחד הנושאים הבאים : צורות התיישבות, פרנסה, שפה ומבנה חברתי :

- העליות הראשונה והשנייה גרמו לגידול במספר היהודים בארץ / לגידול במספרו של הישוב האשכנזי על פני הספרדי.

- צורות ההתיישבות – מישוב עירוני המרוכז ב – 4 ערי הקודש ובמספר ערים מעורבות (יהודים וערבים) לפריסה התיישבותית על פני אזורים נרחבים בארץ / להקמת צורות התיישבות יהודיות חדשות (עיר עברית מודרנית / מושבה חקלאית / קבוצה / חוות לאומיות) /

- מישוב המתפרנס בעיקר מכספי ה"חלוקה" (ובעלי מלאכה) / נתמך על ידי הברון רוטשילד / לישוב המתפרנס גם מעבודה יצרנית / חקלאית.

- ממושבות המעסיקות פועלים ערבים לקבוצות הדוגלות בעבודה עברית.

מאיכרים בעלי רכוש פרטי לחיי שיתוף ושוויון בקבוצה .

- מחברה מפוצלת ומרובת כוללים ומוסדות קהילתיים עדתיים לישוב "חדש" בעל אופי לאומי אחיד.

- מישוב התלוי בטורקים להגנתו לישוב המקיים ארגוני שמירה עברית.

- מישוב הדובר יידיש / צרפתית / לדינו וכו' לישוב הדובר עברית.

- ממוסדות חינוך חרדים המלמדים לימודי קודש בלבד להקמת בתי"ס מודרניים / לאומיים / בהם נלמדים לימודי חול / מקצוע.

מדינת ישראל

משרד החינוך

מנהל החינוך הדתי

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מחלוקות וטיעונים:

- סוגיית החינוך בין קודש לחול:

א. מחלוקת בנושא הכנסת לימודי חול ומקצוע לבתי"ס / הקמת בתי"ס מודרניים.

מרבית האשכנזים: יש להקדיש את מירב זמנם של התלמידים לעיסוק בתורה, העלאת החשש שהשינוי יקרב את התלמידים להשכלה ולמודרנה ויקרב את החילון.

הספרדים: יחס חיובי להכנסת לימודי החול למוסדות החינוך. על כל אדם לעבוד לפרנסתו ולימודי החול והמקצוע יאפשרו לבוגר ביה"ס ללמוד מקצוע / להציל את הישוב מהעוני בו שהוא שרוי (בעקבות ה"חלוקה"). התנוו את השתתפות התלמידים בבתי"ס המודרניים בשמירה על צביונם הדתי.

ב. מחלוקת בבתי"ס הלאומיים בנושא לימודי היהדות ואופיים של המורים וביה"ס.

הציבור הלאומי הדתי – מסורתי: התנגדות לביקורת המקרא / לאופיים החילוני של המורים / לצמצום לימודי היהדות למקרא בלבד / לחינוך מעורב של בנים ובנות מחשש לחילון הנוער.

הציבור הלאומי החילוני: עיקר הלימוד צריך להיות לימודי חול. יש להסתפק בלימוד התנ"ך בדרך משכילית ומודרנית.

(קבוצת הורים מיפו הקימה את בית-הספר תחכמוני בשנת תרס"ה (1905) כ"חדר" מתוקן. הלימודים כללו ברובם לימודי קודש, אך בתוספת מקצועות חול. מטרת ההורים הייתה להעניק לבניהם, בנוסף לחינוך התורני את האפשרות ללמוד לימודי חול, באווירה דתית לאומית).

ג. מחלוקת בנושא בתי"ס המשכיליים של כי"ח: המגמה המשכילית אפיינה את בתי-הספר חברות פילנטרופיות ממערב אירופה, שמטרתן הייתה לסייע ליהודי הארצות שהוקמו על ידי החלשות להתקדם ולהיחשף להשכלה, וכך להתפרנס בכבוד. היהודים המסורתיים והדתיים התנגדו לאופי החילוני שלהם ולמיעוט לימודי הקודש, והיהודים הלאומיים התנגדו ללימוד המקצועות בשפות האירופיות ולהעדר הזהות הלאומית והציונית.

- סוגיית השפה - תחיית השפה העברית:

החוגים הלאומיים ביישוב, אליעזר בן יהודה הסתדרות המורים הארצישראלית והמחנכים העבריים: בעד החייאת השפה העברית כשפה הלאומית של העם היהודי. ללא שפה לאומית לא תהיה התחייה הלאומית שלמה / העברית מאחדת את הישוב היהודי ומקשרת בין העדות השונות בארץ, שדוברות שפות רבות.

הישוב הישן האשכנזי: אין להשתמש בלשון הקודש לדברי חול, מאחר ויש בכך חילול של לשון הקודש. חשש שהלימוד והדיבור בעברית יביא להשכלה ולחילון. (בשל העובדה שהמשכילים שנשאו את דגל העברית היו ברובם ציונים וחילוניים).

מייסדי המושבות הראשונות: הרגל לדבר בשפת המוצא / אימוץ הצרפתית כשפת הפקידות של הברון.

מייסדי בתי-הספר המודרניים ממערב אירופה: שאפו להנחיל דרך בתי הספר את תרבות ארצם, עמה היו מזוהים / לא ניתן ללמוד מדעים בעברית, מאחר שאין אוצר מילים מדעי בשפה.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

1

-האופי הדתי של הישוב :

מינוי רבנים בישוב :

הישוב הישן : ההנהגה הדתית צריכה להישאר בידי הישוב הישן, כפי שהיה בעבר.

הישוב החדש : יש צורך בהנהגה המתאימה לאופיו הציוני של הישוב המתחדש ובפסיקה מקילה יותר.
(פולמוס גדרה, פולמוס השמיטה ומסע הרבנים)

7. חינוך יהודי :

א. המגמה : ירידה במספר השעות המוקדש ללימוד מקצועות העברית / הקודש (לעומת עלייה במקצועות החול) הנלמדים בבתי"ס היהודיים בגרמניה.

התהליך : הכנסת השינויים בחינוך היהודי כתוצאה מתנועת ההשכלה והאמנציפציה. הגברת תהליך החילון בחברה היהודית ושינוי ביחס לדת.

מעבר ליצרנות / פרודוקטיביות / לימוד מקצוע מלכתחילה ולא בדיעבד כתוצאה משינוי ביחס ללימוד תורה. התערות / היטמעות בחברת הרוב באמצעות הגברת השליטה בשפת המדינה.

ב. חידושים בחינוך בבתי הספר של כ"ח על פי התמונה :

- חלוקה לכיתות לפי גיל התלמידים. הדבר בולט בסדר הושבתם של התלמידים בתמונה.

- "יבוא" מורים מאירופה - הלבוש האירופאי של המורה מצד שמאל.

- לימוד מקצוע. ילדים אוחזים בכלי עבודה שונים : פטיש, מחוגה, גלגל. בתחתית התמונה גם מוצגות עבודות מעץ.

- הפצת התרבות הצרפתית, הנימוס והאופנה האירופאית - השלטים בצרפתית, הדגל הצרפתי המעטר את גב התמונה. הלבוש האירופאי של המורה.

- הצבת ערכים חדשים לחינוך היהודי - הדגשת הקדמה על פני ערך שמירת המסורת – ערכים בהשראת המהפכה התעשייתית והכלכלה החופשית - בשלטים שמקיפים את הדמויות המצולמות.

מראי מקום :

מסורת ומהפכות - עמ' 214-199 . בעיקר עמ' 206, 212-211

אלה תולדות - עמ' 215, 245-255

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

8. לאומיות:

א. הצגת האירועים וסוג הלאומיות שהם מבטאים:

"מנחת יהודה" - מתאר את ההכנות שיש לעשות לקראת הגאולה: יצירת אחדות בעם/ הפיכת השפה העברית לשפה מדוברת ע"י כל העם/ האחדת נוסח התפילה והמנהג/ הקמת מועצה יהודית שתפנה לסולטן התורכי ולמעצמות האירופאיות (בעיקר לבריטניה) כדי לבקש רישיון להתיישב בא"י.

"דרישת ציון" – מצוות יישוב א"י קיימת בזמן הזה/יש חשיבות בתמיכה כספית של יהודי הגולה ביישוב הארץ/ הגאולה היא תהליך איטי וממושך/ שראשיתו עלייה מוגבלת לא"י לצורך יישובה מחדש/ חידוש עבודת הקרבנות הוא חלק מהתהליך / בספר פתרונות לקשיים שנושא זה עשוי לעורר/ הספר קורא לעלייה לא"י ולהקמת מושבות חקלאיות בה.

לאומיות אתנית-היסטורית- מוצא משותף, שפה, מולדת היסטורית, דת, מנהגים משותפים (דת, שפה, היסטוריה, מסורת, אב קדמון)

ועידת קטוביץ' – ועידת חובבי ציון, יוזמתו של פינסקר. התקבלו החלטות המבטאות את עקרונות תנועת "חיבת ציון". שיבה הדרגתית לא"י/ עלייה לא"י/ הקמת חברה עובדת/ טיפוח עבודה יצרנית ובפרט עבודת האדמה (כביטוי לתחייה לאומית ולתיקון האדם היהודי).

השגת התמיכה הכלכלית והאירגונית של הברון רוטשילד/ בקשת אישור פעולה מהשלטונות ברוסיה ומהשולטן התורכי/ שליחת משלחת לא"י שתבדוק את התנאים והצרכים של המושבות. לאומיות אתנית-היסטורית מוצא משותף לדתיים ולחילוניים, מולדת היסטורית -א"י-ציון, דת, מנהגים משותפים.

הקונגרס הציוני הראשון - יוזמה של הרצל (בעקבות אי תמיכתם של בעלי הון יהודים בתכניותיו) בקונגרס הוחלט להקים מוסדות שיוציאו לפועל את הרעיונות של הקמת בית לאומי ליהודים בא"י. בקונגרס אושרה תכנית באזל ששמשה מצע רעיוני לתנועה הציונית.

לאומיות אתנית-היסטורית מוצא משותף מולדת היסטורית –א"י-ציון, דת, מוצא משותף- יהודים מארצות שונות, דת ומנהגים משותפים – דגל הקונגרס-טלית.

מסעו של הרצל לא"י/ הפגישות עם הקיסר הגרמני- הנסיעה לא"י בהתאם לגישת בציונות המדינית הנוקטת בדרכי פעולה פוליטיות ודיפלומטיות. ניסיון שלא צלח לקדם את רעיון הצירטר.

לאומיות אתנית היסטורית – פגישה עם הקיסר בירושלים, בארץ ישראל מדינה ליהודים, השגת צירטר מהשולטן על א"י דווקא.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

ב. – האירועים כמבטאים שלבים בהתפתחות הרעיון הלאומי:

ציון האירועים : מפרסום הספרים לוועידת קטוביץ'.

ציון התהליך : מהספרים של מבשרי הציונות לוועידת קטוביץ' – מרעיונות של יחידים להתפתחות של אגודות עצמאיות, מספרים להתארגנות של תנועה במזרח אירופה.

ציון האירועים : מספרים של רבנים לוועידת קטוביץ'.

ציון ההתפתחות : מרעיונות של רבנים בודדים לתנועה משותפת לדתיים ומשכילים (חילונים).

ציון האירועים : מספרי הרבנים לוועידת קטוביץ'.

ציון ההתפתחות - מכתבת רעיונות בספרים להגשמתם באמצעות התיישבות בארץ- התמיכה במושבות - מהחלטות וועידת קטוביץ'.

ציון האירועים : מוועידת קטוביץ' לקונגרס הציוני הראשון.

ציון ההתפתחות : מתנועה חלשה במזרח אירופה לתנועה עולמית חזקה, בעלת סניפים ברחבי העולם, בעלת מוסדות מחוקקים נבחרים, כלים כלכליים. "בבאזל ייסדתי את מדינת היהודים".

מתנועה חלשה מתקשה לפעול בגלוי/באופן חופשי לתנועה הפועלת בגלוי, מנהלת מו"מ גלוי עם מנהיגי מדינות, חשופה לתקשורת הבינלאומית/ מעוררת הד בינלאומי.

ציון האירועים : מספרי הרבנים לקונגרס הציוני הראשון.

ציון ההתפתחות - התהליך : התפתחותה של התנועה הציונית מרעיון (ספרים של הרבנים המבשרים) לתנועה ממוסדת ומאורגנת.

מראי מקום :

ואלה תולדות - עמ' 317 – 343

מסורת ומהפכות - עמ' 263 – 277 , 288 ,

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

12. שאלת עמדה :

מראי מקום : מסורת ומהפכות - עמ' 47-57 , ואלה תולדות - עמ' 47-61.

השאלה	הניקוד
זמן, מקום	-
עיגון בחומר הנלמד	5
עמדת התלמיד	2
הנמקת העמדה	3

ההמצאות הטכנולוגיות התכופות חייבו את האדם המודרני לפתח כושר הסתגלות לשינויים מהירים וניידות גבוהה בין מקצועות שונים או טכנולוגיות משתנות באותו מקצוע, לכן כל קבוצה באוכלוסייה, בהתאם לצרכיה ואופייה, קיבלה באופן שונה את השינוי :

קבלו באהדה את השינוי	קבלו בחוסר רצון את השינוי
רופאים - הרפואה התפתחה והשתנתה ללא היכר, בעקבות התפתחות תעשיית המזון, אספקה מהירה למקומות מרוחקים הובילו לירידה ברעב, ההקפדה על היגיינה הצליחה לחלחל להמונים בזכות ייצור הסבון וחיבור הבתים לרשת ביוב ומים (קשור גם לעיור) .	חקלאים - עד למהפכה התעשייתית הייתה כלכלת אירופה מבוססת בעיקרה על החקלאות, רוב בני האדם היו חקלאים. עם המצאת מנוע הקיטור תחום החקלאות השתכלל ולא היה צורך עוד במס' רב כ"כ של חקלאים. רבים נאלצו לעזוב את הכפר, לעבור לעיר למצוא מקור פרנסה חדש .
בורגנים - מעמד חברתי מבוסס כלכלית, נהנה מחיי העיר, תרבות, פנאי ומותרות. כל אלה התאפשרו בזכות התפתחות העיר והתעשייה. הם הצליחו להתעשר/להתבסס כלכלית בזכות ההשכלה שרכשו (מקצועות חופשיים) או היוזמה הכלכלית שקידמו.	בעלי המלאכה - המצאת מנועי הקיטור ושכלול מכונות המלאכה הובילו למעבר מבתי מלאכה קטנים לבתי חרושת גדולים. לא היה צורך יותר בבעלי מלאכה שהיו מומחים בכל שלבי המלאכה מכיוון שקצב העבודה שלהם איטי והמכונה יכולה להחליף את עבודתם במהירות וביעילות. קטיעה של שושלת/ "סוד מקצוע" שעובר מאב לבן במשך דורות.
אנשי חינוך - המדינה החלה לדאוג לתחום ההשכלה כי כדי שתוכל לצבור עושר היה צורך להכשיר את הפועלים. הוקמה מערכת חינוך ממשלתית/ממלכתית שמטרתה לפתח את הכישורים הנדרשים בחברה המתועשת, (רק בהר ברכה עמ' 54) מה שהוביל לפיתוח	נשים - נאלצו לצאת לעבודה מחוץ לביתן כדי לעזור לפרנס את המשפחה ובד בבד להתמודד עם שאר המטרות של טיפול במשפחה. ילדים - שנות ילדותם עברו עליהם בכפר נאלצו להגר עם הוריהם לעיר, ו/או לרדת למכרות לעזור בפרנסת

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>
 כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

חברת יודעי קרוא וכתוב הצורכת תרבות המונים (עיתונות, ספרות, בילוי תרבותי ועוד).	המשפחה, בעבודה שהרסה את בריאותם וחדוות ילדותם.
אנשי מדע ומהנדסים - השאיפה של בעלי ההון להגדיל את הכנסותיהם והסקרנות והיצירתיות של המדענים והמהנדסים, הביאו ליצירת אווירה של עידוד החדשנות ותמיכה ביוזמות חקר והמצאות שונות. נדרשו מהנדסים לתכנן מסילות ברזל וכבישים.	עגלונים – אמצעי התחבורה שהם הפעילו הפך למיותר. מקור הפרנסה שלהם מתחסל.

תגובת התלמיד לעמדות של הקבוצות השונות – אפשרויות שונות (ייתכנו אפשרויות נוספות):

הבנה לקושי- בטווח הקצר האנשים שהגיבו בחוסר רצון לשינוי באמת הפסידו הרבה: פרנסה, איכות חיים, כבוד מקצועי, לכידות משפחתית ועוד...

הבנה להסתגלות- אנשים שצידדו בשינוי הרוויחו ממנו מבחינה כלכלית, חברתית וכו'. בזכות המהפכה חלקם הרוויחו: הם התעשרו, בססו את מעמדם, פיתחו את תחום המקצוע שלהם ואת הטכנולוגיה.

תהייה, תובנה - המתנגדים לשינוי הם תמיד אנשים שיכולותיהם הכלכליות ו/או האינטלקטואליות מצומצמות

צריך להסתכל על התמונה מכל צדדיה. יש הפסד בטווח הקצר ורווח בטווח הארוך. איכות חיים השתפרה, יש יותר אפשרויות להתקדם ולצאת ממעגל העוני, יש מוביליות חברתית שלא הייתה אפשרית ב"סדר הישן".

מסקנה אישית- ההתחדשות והחדשנות, הסתגלות לשינוי, הם חלק חשוב מעובדות החיים המודרניים ואני צריך ללמוד להיות גמיש, להסתגל, להיות יצירתי, בעל מעוף, לאפשר לעצמי לפתח יכולות כדי לא להישאר מאחור. מי שמעז- מצליח!

החיים פעם היו באמת פשוטים יותר- אני לא יודע אם מה שהרווחנו מחפה על מה שהפסדנו.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

1

13. שאלת דמות:

הניקוד	דרישת המחווה
2	ציון הדמות הנמקת הבחירה בדמות
3	עיון באמצעות נתונים היסטוריים/פעולה שעשתה הדמות
2	הצגת ערך
3	שיוך בין ערכים לבין אידיאולוגיה/דרכה של הדמות

הבן איש חי - מסורת ומהפכות - עמ' 238-239. ואלה תולדות - עמ' 291.

"הבן איש חי" - 1809-1894, הנהיג את קהילת בגדד במשך 50 שנה וכתב כ-100 ספרי הלכה והגות. ראה בשילוב לימודי קודש וחול שילוב ראוי ונכון. נתן את הסכמתו לפתיחת בי"ס של כ"ח בבגדד. התעקש להדפיס את כתביו בירושלים על מנת לפרנס את אנשי ירושלים ולהביע עמדה ערכית על תורה שיוצאת מירושלים (רק בהר ברכה).

בחרתי בדמות זו - אפשרויות שונות לתשובה (ייתכנו אפשרויות נוספות):

מכיוון שבעיני פועלו של הבן איש חי הוא שילוב מיוחד בין גאונות הלכתית והגותית לבין הבנת צרכי פשוטי העם. על אף גדולתו העצומה בתורה והיותו מקובל אלוהי, הוא חיבר את עולם הקודש והחול, חשב שיש בכך שילוב נכון לכתחילה, לא זלזל ב"חכמות הגויים" אלא שאף להפוך אותם לחלק אינטגרלי מלימודי הקודש.

ערך:

שילוב בין קודש לחול. הבנת עולמו של האדם הפשוט.

הרש"ר הירש - מסורת ומהפכות - עמודים 229-231, ואלה תולדות - עמודים 269-271.

התמודדות הרש"ר הירש עם מציאות זמנו באמצעות פעולה אחת שעשה:

הפעולה	התמודדות עם מציאות הזמן
- כיהן כרב (בפרנקפורט) בגרמניה - כתב את "אגרות צפון" הכתוב כתשובות לצעיר המתמודד עם המציאות. - פרסם ספרים ובהם כתב את השקפותיו על היהדות.	בפעולה זו ניתן לראות נאמנות למסורת ושמירת ההלכה.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל

משרד החינוך

מנהל החינוך הדתי

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

1	• (תירגם) ו / כתב פירוש (בגרמנית) לחמישה חומשי תורה ולתהילים. • כתב את הספר "חורב" ובו הסבר על טעמי המצוות. • ייסד עיתון אורתודוכסי "ישורון", שבו הוא הגן על היהדות. • עודד יצירת ספרות שבה יש יראת שמיים כדי לדבוק במסורת. (כתוב רק ב"מסורת ומודרנה" עמוד 229)
אין לתקן את הדת, ניתן לתקן מנהגים (כתוב רק ב"ואלה תולדות" עמוד 269)	• נשא דרשות בגרמנית (כתוב רק ב"ואלה תולדות" עמוד 269) • הנהיג מקהלת גברים (כתוב רק ב"ואלה תולדות" עמוד 269) • התנגד להשמטת פיוטים, גם אם הציבור לא מבין את הביטויים שבפיוט. (כתוב רק ב"ואלה תולדות" עמוד 269)
התנגדות נחרצת לשינויים של הרפורמים ולרפורמים	• כחלק ממאבקו ברפורמים עזב את קהילתו הגדולה והנהיג קהילה קטנה- "עדת ישורון". • כתב את "אגרות צפון" הכתוב כתשובות לצעיר המתמודד עם המציאות. • פרסם ספרים ובהם כתב את השקפותיו על היהדות • כתב את הספר "חורב" ובו הסבר על טעמי המצוות • ייסד עיתון אורתודוכסי "ישורון", שבו הוא הגן על היהדות
התורה צריכה להיות משולבת בדרך הארץ, בדרך העולם / עודד את השתלבות היהודים בחיי המדינה, כל עוד זה לא פוגע ביהדות / ראה במודרנה היבטים חיוביים	• למד באוניברסיטה כדי ללמוד השכלה כללית (כתוב רק ב"מסורת ומודרנה" עמוד 229) • הקים וניהל ביי"ס (תיכון) שבו למדו גם מקצועות חול/ יישמו את העקרונות של "תורה עם דרך ארץ". • הקים ביי"ס לבנות (כתוב רק ב"מסורת ומודרנה" עמוד 229) • הדגיש את הסיסמה: "תורה עם דרך ארץ"

בחרתי בדמות הזו – אפשרויות שונות לתשובה (ייתכנו אפשרויות נוספות):

- הרש"ר הירש הוא דוגמה לאדם שלא מוותר על נאמנותו לתורת ישראל.
- הרש"ר הירש הוא דוגמה לאדם שנהנה מיתרונות המודרנה אך בד בבד לא פוגע בתורת ישראל.
- הרש"ר הירש הוא אדם שהסכים לשנות מנהגים ולא לשנות את מצוות התורה, וזה מתחבר אלי כי...
- הרש"ר הירש הוא דוגמה בעיני למנהיג שצריך להיות גם בקיא בתורה אבל גם בעל השכלה רחבה.

הערך: נאמנות למסורת / אהבת התורה: הרש"ר הירש עסק רבות שחיזוק הקשר למסורת בתקופה שבה אנשים רבים עזבו את המסורת או שינו דברים בדת. בכך שהוא כתב ספרים/ עיתון/ כיהן כרב/ עודד יצירות ספרותיות הוא ניסה מכיוונים שונים לחזק את הקשר לדת בתקופה זו.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>
 כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל

משרד החינוך

מנהל החינוך הדתי

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

- פתיחות עם גבולות: הרש"ר הירש לא התנגד למודרנה כמו האורתודוקסים, אבל היו לו גבולות, הוא לא הסכים לפגיעה בדת, ולא חשב שהמודרנה צריכה לסתור קיום מצוות, רכישת השכלה כללית, הקמת ביי"ס שחינך לשילוב של "תורה עם דרך ארץ", מראה על פתיחות למודרנה תוך שמירה על גבולות.

החת"ס סופר - ואלה תולדות - עמוד 257-266, מסורת ומהפכות - עמוד 227-225.

התמודדות של החת"ס סופר עם מציאות התקופה באמצעות פעולה בהתאם להשקפת עולמה- החת"ס סופר [הרב משה סופר, הונגריה, 1762-1839] התנגד באופן נחרץ לכל שינוי של מנהג דתי כלשהו. הוא ראה בתנועת ההשכלה היהודית סכנה וערעור המסורת היהודית.

פעולה אחת – החת"ס סופר אסר כל שינוי, תיקון בהלכה או כל סטייה מהמסורת, כגון- העברת בימת בית- הכנסת ממרכז בית-הכנסת לקדמתו. הוא הצדיק זאת כאיסור הלכתי מובהק. החת"ס סופר טבע את המושג "חדש אסור מן התורה". בכך נימק את פסיקתו.

דוגמה שניה - תביעה מעצמו ומתלמידיו למצוא חידוש בתורה – חדשנות לימודית תביא לחיזוק המסורת [נמצא רק - ואלה תולדות - עמ' 266].

כתיבת פסקי הלכה ע"פ השולחן ערוך והרמ"א / קביעת פסק שמנהג ישראל דין הוא [ואלה תולדות, 266] צוואה לבניו ובנותיו לא להתקרב למשכילים היהודית ולהשכלה.

בחרתי בדמות זו - אפשרויות שונות לתשובה (ייתכנו אפשרויות נוספות):

החת"ס סופר הוא דמות עקשנית ונחרצת, ההולכת עם תחושת מחויבות ושליחות עמוקה למסורת היהודית ובשל כך נחרצת בהקמת גדר ברורה ושליטת כל שינוי.

ערך אחד שעולה מדרכה או מפועלה של הדמות - אמונה מוחלטת בצדקת הדרך. מחויבות לחז"ל ולהמשכה וקיומה של המסורת בעם היהודי.

הבעש"ט - מסורת ומודרנה עמוד 233, ואלה תולדות עמודים 274 – 277.

התמודדות הבעש"ט עם מציאות זמנו באמצעות פעולה אחת שעשה:

הפעולה	התמודדות עם מציאות הזמן
• עודד פניה ישירה לאלוקים בעיקר דרך התפילה בלי צורך בלימוד תורה מעמיק. • הפצת רעיון הדבקות: ניתן להגיע לדבקות בקב"ה באמצעות תפילה / לימוד תורה / כל מעשה כולל פעולות גשמיות. • הפיץ את תורתו תוך כדי נדודים בכפרים באוקראינה (חלקם כפרים נידחים שבהם היו רק מעט יהודים), ובכך הוא עודד את	בתקופת הבעש"ט היו פרעות ופוגרומים. חיזוק הקשר לקב"ה / הדבקות נתנה ליהודי הפשוט כוחות להתמודדות. משבר דתי בעקבות האכזבה מהופעת שבתאי צבי (כתוב רק ב"ואלה תולדות עמ' 273)

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

2

	היהודים שהתמודדו עם הפרעות והקשיים הכלכליים (מסורת ומודרנה עמ' 233).
בתקופת הבעש"ט הייתה מצוקה כלכלית בגלל הפרעות / בגלל התפתחות מסחר ימי על חשבון מסחר יבשתי (כתוב רק ב"מסורת ומודרנה עמ' 232)	סיוע למבקשי עצה בענייני פרנסה (רק ב"ואלה תולדות" עמוד 274)
בתקופה זו היהודים איבדו את האמון שלהם בהנהגת הקהילה היהודית. (כתוב רק ב"ואלה תולדות עמ' 274) ובכך שהבעש"ט נדד בין הכפרים והתייחס לבעיותיהם המיוחדות הוא עודד יהודים אלו והראה שאפשר להנהיג אחרת.	הצבת דוגמה של הנהגה קשובה לבעיות קבוצות שונות בחברה, תוך העצמת האדם הפשוט.

בחרתי בדמות זו - אפשרויות שונות לתשובה (ייתכנו אפשרויות נוספות) ::

- אני מסכים עם הבעש"ט שהקשר לקב"ה צריך להיות ישיר.
- הבעש"ט התחיל דרך חדשה בעבודת ה', דרך שיש בה שמחה והתלהבות, ואני מאמין שזו הדרך הנכונה לעבודת ה'.
- הבעש"ט התייחס ליהודי באשר הוא ולא חיפש דווקא את קרבתם ואהדתם של העשירים. מוצא חן בעיני שאדם מתייחס לאדם ולא למעמדו החברתי.

הערך:

שוויון מול הקב"ה – הבעש"ט התחיל תהליך שבו כל אדם יכול ליצור קשר עם הקב"ה, ולא רק אנשים שיש להם ידע עצום בתורה, וכך כולם יכולים לדבוק בקב"ה, לא רק החכמים ויודעי התורה.
 גמילות חסדים / נתינה – הבעש"ט נדד בכפרים, הגיע ליהודים נידחים, וסייע להם בבעיות רפואיות, במתן ייעוץ בנושאים שונים, ונראה שהיה עסוק בנתינה ובגמילות חסדים.
 כוונה / דבקות – הבעש"ט אמר שכל מעשה יכול להביא לדבקות בקב"ה, כולל מעשים גשמיים, כלומר ניתן להתקדם בעבודת ה', גם במעשים גשמיים, בעזרת המחשבה.

הרב חיים מוולוז'ין - מסורת ומהפכות - עמ' 235 - 237, ואלה תולדות עמ' 283 – 285.

הפעולה	התמודדות עם מציאות הזמן
- הקמת ישיבת ("עץ החיים") בוולוז'ין - מימן תלמידים מכספו (כתוב רק ב"ואלה תולדות עמ' 284) - התנגד לשיטת הפלפול והעדיף לימוד בדרך	בתקופתו של הרב חיים מוולוז'ין, היה משבר בלימוד התורה, בגלל התמעטות התמיכה הכספית בת"ח / בגלל הזנחת לימוד הלכה לטובת לימוד מוסר. (כתוב רק ב"ואלה תולדות עמ' 284) ולכן הרב חיים מוולוז'ין הקים אלטרנטיבה כדי למשוך תלמידים ובכך לחזק את לימוד

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

2

הפשט / לימוד ע"י היגיון חריף וחדירה לעומק הסוגיה.	התורה.
הקמת ישיבת וולוז'ין כשיבה על קהילתית	- תחליף למוסד הקהילה (כתוב רק במסורת ומודרנה עמ' 236) - חיזוק מעמד הלומדים בישיבה, הם כבר לא נחשבו כבחורי ישיבה, שם שהיה נרדף לעניות, אלא כבני ישיבה (כתוב רק ב"ואלה תולדות" עמ' 284) - הישיבה הייתה בלתי תלויה וכך היא בודדה את התלמידים מהשפעות חיצוניות וסייעה להם להתמקד בלימוד. (כתוב רק במסורת ומודרנה עמ' 237)

בחרתי בדמות זו - אפשרויות שונות לתשובה (ייתכנו אפשרויות נוספות):

- אני מסכים עם ר' חיים מוולוז'ין שלימוד התורה הוא הבסיס.
- אני מעריך את ההתמודדות של הרב חיים מוולוז'ין עם אתגרי התקופה, לפניו התמודדו מול החסידות בעזרת חרם, רדיפות, עירבו את השלטונות וכדו' (כתוב רק ב"ואלה תולדות" עמ' 279 – 280), ואילו הרב חיים מוולוז'ין לא הגיב במאבק אלא סיפק מענה אמיתי וראוי יותר להתמודדות למרות שהוא לא הסכים עם תנועת החסידות.

הערך:

- חשיבות לימוד תורה
- התמדה והתמסרות בלימוד התורה (כתוב רק ב"ואלה תולדות" עמ' 285) – ר' חיים מוולוז'ין הוביל את התפיסה שבה לומדים תורה במשמרות 24 שעות ביממה, כל השנה.
- התמודדות במחלוקת – ניתן להתנגד במאבק שמוביל לשנאת חינוס, וניתן להתנגד בהצבת אלטרנטיבה, הרב חיים מוולוז'ין בחר להציב אלטרנטיבה, ולכן היו לו קשרים עם מנהיגי תנועת החסידות (כתוב רק ב"ואלה תולדות" עמ' 283)

הרב יחיא קאפח – ואלה תולדות עמ' 255, מסורת ומהפכות עמ' 213-214.

התמודדות הרב קאפח באמצעות פעולה אחת:

הקים את סיעת 'הדרדעים' ששילבה את רעיונות ההשכלה יחד עם שיטתו השכלתנית של הרמב"ם. סבר שהוא מצעיד את הקהילה היהודית בתימן לתקופה המודרנית מתוך תפיסה שזוהי המסורת התימנית הקדומה – לימוד תורה ללא יסודות מיסטיים. שילוב זה הביא לפסילת לימוד הקבלה, מכיוון שאינו מובן על ידי השכל. היה מעורב בפולמוס בצנעא בשנת 1912/13 (תרע"ג) שנסוב סביב לימוד הקבלה. הדרדעים טענו כי ספר הזוהר נוגד את עיקרי המסורת היהודית.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>
 כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

2

הקים בית-ספר שבו הורחבו תחומי הלימוד, ובנוסף לתורה ועברית למדו בו גם לימודי חול. הלבוש של המורים והתלמידים היה מודרני.

בחרתי בדמות זו - אפשרויות שונות לתשובה (ייתכנו אפשרויות נוספות):
הייתה לרב קאפח ההבנה להתאים את הלימוד בבית הספר שהקים לרוח התקופה בת זמנו.
אני מסכים עם הרב קאפח שלימוד התורה צריך להיות ללא שילוב יסודות מיסטיים.
אני מעריך את ההתמודדות של הרב קאפח עם אתגרי התקופה.

הערך:

חשיבות לימוד תורה
התמודדות במחלוקת
אומץ-לב/תעוזה

בהצלחה !